2/2024. Jogegységi határozat (Jpe.III.60.015/2023/17.)

a bíróság – jogorvoslat eredményeként megváltoztatott, hatályon kívül helyezett vagy megsemmisített – személyiségi jogot érintő, illetve azt korlátozó döntésének jogsértő jellegéről[1]

A Kúria Jogegységi Panasz Tanácsa a Kúria Pfv.IV. tanácsának előzetes döntéshozatali indítványa alapján lefolytatott jogegységi eljárásban meghozta a következő

jogegységi határozatot:

1. A bíróság – jogorvoslat eredményeként megváltoztatott, hatályon kívül helyezett vagy megsemmisített – személyiségi jogot érintő, illetve azt korlátozó döntése önmagában nem valósít meg személyiségi jogsértést.

2. A Kúria Pfv.IV. ítélkező tanácsa eltérhet a Bírósági Határozatok Gyűjteményében közzétett Pfv.20.953/2021/4. számú határozattól, amely a továbbiakban nem hivatkozható kötelező erejűként.

Indokolás

I.

[1] A Kúria előtt Pfv.20.650/2022. számon folyamatban lévő felülvizsgálati eljárásban az eljáró tanács (a továbbiakban: indítványozó tanács) a bíróságok szervezetéről és igazgatásáról szóló 2011. évi CLXI. törvény (a továbbiakban: Bszi.) 33. § (1) bekezdés *b)* pontjában biztosított jogkörében eljárva a 32. § (1) bekezdés *b)* pontja alapján előzetes döntéshozatali indítványt terjesztett elő a jogegység érdekében, mert el kíván térni a Kúria Bírósági Határozatok Gyűjteményében (a továbbiakban: BHGY) Pfv.20.953/2021/4. számon közzétett határozatától.

[2] Az indítványozó tanács a következő kérdésben kérte a Jogegységi Panasz Tanács állásfoglalását: Az elsőfokú bíróság – másodfokú bíróság határozatával megváltoztatott – személyiségi jogot érintő, illetve azt korlátozó döntése önmagában megalapozza-e valamely személyiségi jogsértés megtörténtének bírósági megállapítását?

1 Megjelent: Magyar Közlöny 2024/56.

[3] Az indítványozó tanács előtt folyamatban lévő ügy tényállása szerint az I. rendű felperes a – perbeli időszakban 16 hónapos életkorú – II. rendű felperes édesanyja. Az I. rendű felperes 2019. augusztus 30-án bipoláris affektív zavar akut mániás pszichózis miatt beutalóval önként jelentkezett az egészségügyi szolgáltató II. rendű alperesnél kezelés érdekében. A II. rendű alperes a vizsgálat után az I. rendű felperest sürgősségi gyógykezelésbe vette, mert viselkedése dezorientált, hosztilis, verbálisan nehezen irányítható, kooperációja pedig részleges volt és kezdeményezte az I. rendű alperesnél a kötelező pszichiátriai intézeti gyógykezelés elrendelését. Az I. rendű alperes az I. rendű felperes ügygondnoka jelenlétében történt személyes meghallgatása, a pszichiátriai intézet vezetője által kijelölt orvos meghallgatása után, az igazságügyi elmeorvos szakértő véleményének figyelembevételével a 2019. szeptember 3-án meghozott végzésével az egészségügyről szóló 1997. évi CLIV. törvény (a továbbiakban: Eütv.) 188. § *b)* és *c)* pontjaira, a 199. § (1)–(7) bekezdéseire és a 201. § (1)–(9) bekezdéseire utalva megállapította, hogy az I. rendű felperes sürgősségi gyógykezelésre beszállítása indokolt volt és elrendelte az I. rendű felperes kötelező pszichiátriai intézeti gyógykezelését. Az I. rendű alperes mint másodfokú bíróság a 2019. október 16-án meghozott végzésével az elsőfokú végzést megváltoztatta, és a sürgősségi gyógykezelésre beszállítás indokoltságának megállapítására, valamint a kötelező pszichiátriai intézeti gyógykezelés elrendelésére irányuló kérelmet elutasította. A döntés indokolása szerint a közvetlen veszélyeztető magatartás fennállásának megállapításához nem elegendő, hogy az I. rendű felperesnél dekompenzáció alakult ki és nyugtalan, felgyorsult vagy paranoid tartalmak kerültek nála a felszínre. A II. rendű alperesnek konkrétan indokolnia kell, hogy ez miként valósította meg a közvetlen veszélyeztető magatartást, valamint ezt – az eljárás adta lehetőségek keretei között – bizonyítania is kell. A kérelem azonban nem tartalmazott ilyen indokot, és semmilyen bizonyíték nem támasztotta alá az akut, életet, testi épséget közvetlenül veszélyeztető magatartás fennállását. Az I. rendű felperes 2019. augusztus 30. és 2019. október 1. között 33 napot tartózkodott a II. rendű alperesnél kötelező pszichiátriai intézeti gyógykezelésen, ezalatt a II. rendű felperestől elválasztották, a kapcsolattartást egy alkalommal engedélyezték.

[4] Az I. rendű felperes által előterjesztett kereset szerint az I. rendű alperes munkáltatói felelősségi körébe tartozó elsőfokú bíróság megsértette a személyes szabadságát és más személyiségi jogait azzal, hogy az utóbb megváltoztatott végzésével jogellenesen állapította meg az I. rendű felperes sürgősségi gyógykezelésének indokoltságát, a II. rendű alperes pedig jogellenesen tartotta pszichiátriai zárt osztályon. A személyiségi jogsértés megállapítása mellett az I. rendű alperest az I. és II. rendű felperesek részére sérelemdíj megfizetésére kérte kötelezni. A II. rendű alperessel szemben előterjesztett keresetében a személyiségi jogsértés megállapítását és a jogsértő magatartástól történő eltiltást, továbbá sérelemdíj fizetésére kötelezését kérte. A II. rendű felperes keresetében kizárólag a II. rendű alperes személyiségi jogsértését állította, kérte annak megállapítását és a II. rendű alperes sérelemdíj megfizetésére kötelezését.

[5] Az elsőfokú bíróság keresetet elutasító ítéletét a másodfokú bíróság ítéletével részben megváltoztatta. Megállapította, hogy az I. rendű alperes szervezeti egységeként eljárt elsőfokú bíróság a kötelező pszichiátriai intézeti gyógykezelés elrendelésével, míg a II. rendű alperes a pszichiátriai zárt osztályon tartással megsértette az I. rendű felperes személyes szabadsághoz fűződő személyiségi jogát, a II. rendű alperest az I. rendű felperes részére sérelemdíj megfizetésére kötelezte, ezt meghaladóan az elsőfokú ítéletet helybenhagyta. A jogerős ítélet – előzetes döntéshozatali indítvány szempontjából jelentős – indokai szerint a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény (a továbbiakban: Pp.) 263. § (2) bekezdése és a Bszi. 6. §-a alapján az I. rendű alperes eljárása során meghozott másodfokú határozat helyessége e perben nem vizsgálható. Ekként már nem volt vitatható, hogy az I. és II. rendű alperes olyan anyagi jogszabályt alkalmazott tévesen, ami a személyiségi jogot közvetlenül érintette. A téves jogalkalmazás önmagában megvalósította a személyiségi jog sérelmét. A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (a továbbiakban: Ptk.) 2:51. § (1) bekezdés *a)* pontjában foglalt objektív jogkövetkezmény a személyiségi jogsértés ténye alapján követelhető, ezért az utóbb tévesnek bizonyult döntés miatt az I. rendű alperes terhére a személyes szabadsághoz fűződő személyiségi jog megsértése megállapítható. Az I. rendű alperessel szemben a sérelemdíj fizetésére irányuló keresetet a Ptk. 2:52. § (2) bekezdésének utaló szabálya alapján a Ptk. 6:549. § (1) bekezdése és a 6:519. §-a szerint elbírálva nem tartotta alaposnak. Indokai szerint az I. rendű alperesnek jogalkalmazása során tényállást kellett megállapítania, jogszabályokat kellett értelmeznie, a döntés mérlegelésen alapult. Kirívóan súlyos jogalkalmazási hiba hiányában az I. rendű alperes mentesült a sérelemdíj fizetése alól, mert a jogalkalmazás nem volt felróható.

[6] A jogerős ítélettel szemben valamennyi fél felülvizsgálati kérelmet terjesztett elő. Az előzetes döntéshozatali indítvány szempontjából az I. rendű alperes felülvizsgálati kérelmében foglaltaknak van jelentősége, amelyben az I. rendű alperes azt kérte, hogy a Kúria a jogerős ítéletet helyezze hatályon kívül és az elsőfokú bíróság keresetet elutasító ítéletét hagyja helyben. A felülvizsgálati kérelem indokai szerint annak vizsgálatánál, hogy történt-e személyiségi jogsértés, a jogalkalmazói tevékenység jellegéből kell kiindulni. Értékelni kell, hogy az adott eljárási cselekmény igényelt-e jogalkalmazói mérlegelést. A jogalkalmazási hiba ugyanis csak abban az esetben sért személyiségi jogot, ha egyúttal kirívóan okszerűtlen értékelés eredménye. Ezzel szemben a másodfokú bíróság értelmezése szerint a jogalkalmazási hiba jellegét a felróhatóság körében, csak a sérelemdíj iránti kereseti kérelem elbírálása során lehet figyelembe venni. Kiemelte, hogy a személyiségi jog megsértése iránti perben az I. rendű alperes által meghozott végzés – az eltérő jogági felelősség szabályai miatt – a Bszi. 6. §-a és a Pp. 263. § (2) bekezdése alapján nem köti a bíróságot. Az I. és II. rendű felperesek felülvizsgálati ellenkérelmükben a Kúria Pfv.20.953/2021/4. számú ítéletében kifejtett érvelésre hivatkoztak.

[7] Az indítványozó tanács álláspontja szerint a Ptk. 2:42. § (1) bekezdésének Magyarország Alaptörvényével (a továbbiakban: Alaptörvény) összhangban történő értelmezéséből az következik, hogy a bíróságok a jogalkotó felhatalmazása alapján végzik a tényeket mérlegelő, a jogszabályok értelmezésével járó tevékenységüket, az ennek során hozott döntések helyes vagy helytelen voltának megítélése pedig a jogorvoslati eljárás keretében ítélhető meg. Az egyes intézkedések, illetve mulasztások jogszerűtlensége is alapvetően az adott eljárás keretei között, a jogorvoslati eljárás útján orvosolható. Az eljárás kereteit meghaladó, a jogszabályoktól és a tényektől teljességgel elrugaszkodó jogalkalmazás hiányában azonban a személyiségi jogot érintő bírósági döntések önmagukban nem adhatnak alapot a fél személyiségi joga megsértésének megállapítására. Az ilyen döntés jogorvoslat során történő megváltoztatása a jogalkalmazó szerv eljárását nem teszi „önkényessé”, az egyes intézkedéseket törvénytelenné, vagyis a személyiségi jogsértésért az objektív felelősséget automatikusan megállapíthatóvá. Az ezzel ellenkező jogértelmezés ellentétben áll az Alaptörvény 26. cikk (1) bekezdése által garantált azon alkotmányos elvvel, hogy az ítélkező bíró döntését a jogszabályokat értelmezve, a bizonyítékokat meggyőződése szerint szabadon mérlegelve hozza meg. Mindebből következően az elsőfokú bíróság személyiségi jogot korlátozó határozata önmagában azon az alapon, hogy azt a jogorvoslati eljárás során a másodfokú bíróság megváltoztatta, nem eredményezi a személyiségi jog megsértéséért fennálló objektív felelősség bírósági megállapítását; így nem lehet alapja a Ptk. 2:51. §-ban felsorolt, felróhatóságtól független szankciók alkalmazásának és a Ptk. 2:52. §-a alapján a sérelemdíj fizetési kötelezettségnek sem. Ezt a jogértelmezést javasolt irányadónak tekinteni abban az esetben is, amikor a másodfokú bíróság által helybenhagyott, vagy jogorvoslattal nem támadott elsőfokú, illetve a másodfokú bíróság – kérelmet elutasító elsőfokú határozatot megváltoztató – határozatával korlátozza a fél valamely személyiségi jogát, és a fél ezt utóbb a személyiségi jogi perben sérelmezi.

[8] Az indítványozó tanács az előtte folyamatban lévő eljárást a Bszi. 32. § (2) bekezdése értelmében a jogegységi eljárás befejezéséig felfüggesztette.

II.

[9] Az indítványozó tanács által felvetett jogkérdésben a Kúria a BHGY-ben közzétett Pfv.20.953/2021/4. számú határozatában a következők szerint foglalt állást:

[10] A tényállás szerint az I. rendű alperes szervezeti egységéhez tartozó elsőfokú bíróság a felperes kötelező pszichiátriai intézeti gyógykezelését rendelte el. Ezt a határozatot az I. rendű alperes mint másodfokú bíróság megváltoztatta, és a kötelező pszichiátriai intézeti gyógykezelés elrendelésére irányuló kérelmet elutasította. A Kúria a személyes szabadság, emberi méltóság és további személyiségi jogok megsértésének megállapítására, objektív és szubjektív jogkövetkezmények alkalmazására irányuló keresetet elutasító jogerős ítéletet hatályon kívül helyezte és az elsőfokú bíróság ítéletét részben megváltoztatta. Megállapította, hogy az alperes megsértette a felperes személyes szabadsághoz fűződő jogát, amikor az alperes szervezeti egységéhez tartozó elsőfokú bíróság végzésével elrendelte a felperes kötelező pszichiátriai intézeti gyógykezelését. Ezt meghaladóan a keresetet elutasító jogerős ítéletet hatályában fenntartotta.

[11] A Kúria az ítélet indokolásában azt emelte ki, hogy a személyiségi jogi sérelem felróhatóságtól független szankcióinak alkalmazása során a jogsértés alatt nem a hátrányt, azaz a személyiségi jogi sérelmet, hanem azt a jogellenes magatartást kell érteni, amellyel okozati összefüggésben a személyiségi jogsérelem bekövetkezik. A felróhatóságtól független szankciók érvényesítésére a jogsértés ténye alapján van lehetőség, míg a sérelemdíjat a bekövetkezett sérelemért lehet követelni. Kifejtette, hogy bírósági jogkörben eljárva a személyiségi jogot sértő magatartás akkor valósulhat meg, ha a téves jogalkalmazás egyben a károsult személyiségi jogai elleni támadásként értékelendő, vagy ha a bíróság olyan anyagi jogszabályt alkalmaz, amely közvetlenül a személyiségi jogot érinti, vagyis a téves jogalkalmazás önmagában megvalósítja a személyiségi jogsértést. Egyetértett a másodfokú bírósággal abban, hogy az alperes elsőfokú bírósága által tévesen alkalmazott rendelkezések a felperes személyiségi jogait közvetlenül érintő jogszabályok, ezért azok megsértése egyben személyiségi jogi sérelemhez is vezet. A személyiségi jogi per nem az alperes által meghozott határozat elleni jogorvoslati eljárás, ezért a jogerős döntés helyessége nem vizsgálható, azt tényként kell kezelni. Az ügyben a másodfokú bíróság a törvénysértést reparálta, de azzal a hátrány már nem volt elhárítható. Az a körülmény, hogy a jogalkalmazási hiba nyilvánvaló, illetve kirívó, a jogellenes magatartás felróhatóságának kimentése körében értékelendő. Ez azt jelenti, hogy a jogalkalmazási hiba akkor is jogellenes, ha nem felróható. Az alperes jogellenes határozata a felperes személyes szabadságát korlátozta, ezáltal a személyiségi jogsérelem megvalósult. A felperes keresetének alapjává tett határozat esetében jogellenességet kizáró ok sem állapítható meg. Az I. rendű alperes szervezeti egysége az elsőfokú határozattal a törvényi feltételek hiányában vonta el az I. rendű felperes személyes szabadságát, ezért a személyiségi jog sérelme a felróhatóságtól függetlenül megállapítható.

[12] Az Alkotmánybíróság a Kúria Pfv.20.953/2021/4. számú ítéletének alaptörvény-ellenessége és megsemmisítése iránti eljárásában hozott határozatában hivatalból eljárva megállapította, hogy „az Országgyűlés az Alaptörvény IV. cikk (4) bekezdése tekintetében mulasztásban megnyilvánuló alaptörvény-ellenességet idézett elő azzal, hogy nem alkotta meg a kár megtérítésének szabályait, ha a személy szabadságát az Eütv. 199. § szerinti sürgősségi és kötelező pszichiátriai gyógykezelés elrendelése során alaptalanul vagy törvénysértően korlátozták”, és felhívta az Országgyűlést, hogy jogalkotói feladatának 2024. március 31-ig tegyen eleget. [23/2023. (X. 25.) AB határozat, rendelkező rész 1. pont]

III.

[13] A legfőbb ügyész nyilatkozatában kifejtette: a magyar eljárási szabályok a szabad bizonyítás és a befolyástól mentes bírói mérlegelés elvére épülnek. A perjogban biztosított jogorvoslathoz való jog és a többfokú eljárás olyan alkotmányos garancia, amely arra szolgál, hogy az igazságszolgáltatás megfelelően lássa el feladatát. A többfokú bírósági eljárást egységes egésznek kell tekinteni, amelynek a jogerős döntés meghozatalával van vége. A jogorvoslathoz való jog alapjogi jellegéből következően a vitatott első- vagy másodfokú döntés esetén a jogorvoslat igénybevétele és nem az utólagos kártalanítás vagy kártérítés intézménye szolgál arra, hogy az eljárás résztvevői között a jogviszonyok véglegesen és helyesen elrendeződjenek. Ebből következően – és az Alkotmánybíróság 339/B/2003 AB határozatában foglaltakkal összevetve – nem tartotta elfogadhatónak alkotmányjogi szempontból azt az álláspontot, hogy a jogerő előtt meghozott bírói döntések külön-külön értékelés alá essenek és téves ténymegállapítások alapjául szolgáljanak, vagyis csak a jogerős döntés vizsgálható egészében. Utalt arra is, hogy a bíróság alkotmányos feladata az Alaptörvény 25. cikk (2) bekezdése alapján a döntés meghozatala. Az Alaptörvény 26. cikk (1) bekezdése fogalmazza meg az ítélkezési tevékenység törvényi alávetettségét mint a bírói függetlenség alkotmányos korlátját. A bírónak a feladatait az eljárási törvényeknek megfelelő rendben, az ott biztosított garanciák megtartásával kell az egyedi ügyben végeznie. A bíró az eljárás lefolytatásakor és a kihirdetendő ügydöntő határozatainak meghozatalakor a bíróság mint közhatalmi szerv feladatát teljesíti. Döntése, bár személyes szakmai felelősséggel meghozott, de közhatalmi jellegű aktus. A fél a bíróság előtt nem a bíróval, hanem a bírósággal, mint az igazságszolgáltatás letéteményeseivel kerül „jogviszonyba”. Az ilyen jogviszonyban bekövetkezett személyiségi jogi jogsértésre történt hivatkozás esetén mindig vizsgálandó, hogy az adott közjogi norma a sérelmezett magatartást megengedi-e, jogszerűnek tartja-e, és az csak akkor tekinthető személyiségi jogot sértőnek, ha az adott közjogi jogszabályt alkalmazó szerv egyértelműen, nyilvánvalóan jogellenesen, vagy az adott jogszabály által biztosított jogokkal súlyosan visszaélve jár el, és ez a súlyos jogsértés az érintett személy személyiségének lényegét sérti. Ezeknek a feltételeknek a hiányában vagy nincs jogellenes magatartás, így személyiségi jogi jogsértésről sem lehet beszélni, vagy a formálisan, például eljárásjogilag jogsértő magatartás nem minősül egyidejűleg személyiségi jogot sértőnek is. A kizárólag a rendelkezésre álló adatok eltérő mérlegelésén alapuló, – további többlet tényállási elem nélkül – utóbb a másodfokú bíróság által megváltoztatott elsőfokú bírósági döntés önmagában, automatikusan nem vonhat maga után személyiségi jogi szankciót.

[14] A felperesek nyilatkozatukban részben egyetértettek az indítvánnyal: önmagában és automatikusan nem alapozza meg a személyiségi jogsértés megállapítását, ha a másodfokú bíróság megváltoztatja az elsőfokú bíróság személyiségi jogot érintő döntését. Álláspontjuk szerint a jogalanyoknak csak akkor van lehetőségük a bíróság szabálysértésére alapozva személyiségi jogvédelemért folyamodni, ha a nem megfelelő jogalkalmazásból eredő jogsérelem a fél személyiségének lényegi vonását érinti, és nincs jogorvoslat az adott jogsérelem orvoslására. Az adott ügyben ezek a feltételek megvalósultak: az elsőfokú bíróság jogsértő módon, a törvényi feltételek hiányában rendelte el az I. rendű felperes kötelező pszichiátriai intézeti gyógykezelését, ami személyiségének lényeges vonását sértette, mert alaptalanul megvonta a személyes szabadságát; a II. rendű felperesnek pedig ellehetetlenítette az édesanyjával való kapcsolattartását és táplálását. Sérelmeik orvoslására alkalmas jogorvoslat pedig nem állt rendelkezésükre.

[15] Álláspontjuk szerint a megalapozatlanul elrendelt kötelező pszichiátriai intézeti gyógykezelésnek a büntetőeljárásban alaptalanul elrendelt kényszerintézkedéssel kell egy megítélés alá esnie, mert az egyén szabadságát ugyanolyan mértékben korlátozza, és nincs észszerű alapja annak a különbségtételnek, hogy az állam csak a büntetőhatalom gyakorlása körében felel a szabadság megvonását eredményező tévedéseiért. A jogalanynak erkölcsi és anyagi jóvátétel jár akkor is, ha nem büntetőeljárás során vonták el személyes szabadságát megalapozatlanul. Ez személyiségi jogi perben a jogsértés megállapítása és sérelemdíj fizetése útján teljesülhet.

[16] Az I. rendű alperes nyilatkozatában egyetértett az előzetes döntéshozatali indítvánnyal. Kifejtette: a Ptk. 2:42. § (1) bekezdése alapján a személyiségi jogokat mindenki köteles tiszteletben tartani. A jogsértést azonban kizárja a jognak a személyiségi jogot sértő felhatalmazása. Az adott esetben a bíróság kifogásolt intézkedései nyilvánvalóan kihathattak a felperesek bizonyos személyiségi jogaira, sérthették azokat, korlátozták őket gyakorlásukban, tehát voltak olyan személyiségi jogaik, amelyek a bíróság eljárásával csorbultak. A bíróságok eljárása azonban természeténél fogva sérti a peres felek személyiségi jogait. Ezt a helyzetet az ítélkezési gyakorlat úgy oldja fel, hogy a bíróságoknak és a hatóságnak a közhatalom gyakorlása során az irányadó jogszabályok betartásával történő eljárása a személyiségi jogsértést kizárja. Ha tehát az eljáró bíróság megfelelően bizonyítja eljárása jogszerűségét, a személyiségi jogsértések jogkövetkezményei nem alkalmazhatóak.

[17] A törvénynek mindenben megfelelő eljárás nem járhat személyhez fűződő jogok megsértésével, tehát az igény megalapozásához elengedhetetlen annak bizonyítása, hogy egy adott eljárásban valamely hatóság, vagy bíróság konkrét rendelkezést úgy sértett meg, amely egyben a személyhez fűződő jogok megsértését eredményezte. Annak vizsgálatánál pedig, hogy történt-e ilyen jogsértés, a jogalkalmazó tevékenység jellegéből kell kiindulni. Ennek megfelelően elsősorban azt kell feltárni és értékelni, hogy az adott eljárási cselekmény igényelt-e jogalkalmazói mérlegelést vagy sem.

[18] A II. rendű alperes nyilatkozatában egyetértett az indítványban foglaltakkal. Az egészségügyi szolgáltató II. rendű alperes tevékenységének vizsgálatánál a jogalkalmazási tevékenységre irányadó elveket kell alkalmazni: kirívó hiba hiányában, szabályos eljárási rendben hozott határozat megváltoztatása nem alapozhat meg személyiségi jogsértésért fennálló objektív felelősséget. Az orvosi szakma szabályai és az Eütv.-ben foglalt, a pszichiátriai betegek jogait biztosító jogszabályok szigorú betartása mellett, megalapozott orvosszakmai mérlegeléssel hozott, a személyiségi jogokat időlegesen korlátozó döntés nem eredményezheti az érintett személyiségi jogainak sérelmét akkor sem, ha utólag jogi szempontból tévesnek bizonyul.

IV.

[19] A Jogegységi Panasz Tanács álláspontja az indítványban meghatározott elvi jogkérdéssel kapcsolatban a következő:

[20] Az Alaptörvény a Szabadság és felelősség című részben rendelkezik az alapvető jogokról és kötelességekről. Az I. cikk (1) bekezdése szerint AZ EMBER sérthetetlen és elidegeníthetetlen alapvető jogait tiszteletben kell tartani. Védelmük az állam elsőrendű kötelezettsége. Ez a védelem azonban nem korlátlan: az I. cikk (3) bekezdése szerint alapvető jog más alapvető jog érvényesülése vagy valamely alkotmányos érték védelme érdekében, a feltétlenül szükséges mértékben, az elérni kívánt céllal arányosan, az alapvető jog lényeges tartalmának tiszteletben tartásával korlátozható.

[21] Az Alaptörvény alapvető jogként rendelkezik – egyebek mellett – a IV. cikk (1) bekezdésében arról, hogy mindenkinek joga van a szabadsághoz és a személyi biztonsághoz, a (2) bekezdésben pedig ennek a jognak a korlátairól: senkit nem lehet szabadságától másként, mint törvényben meghatározott okokból és törvényben meghatározott eljárás alapján megfosztani. Törvényben meghatározott esetekben tehát alkotmányosan biztosított a szabadságtól való megfosztás. Az Emberi Jogok Európai Egyezményének 5. cikke a szabadságtól való megfosztás lehetséges eseteként sorolja fel a letartóztatást, az őrizetbe vételt vagy az egészségügyi célú szabadságelvonást.

[22] A Ptk. – a törvényjavaslat indokolása szerint – az alkotmányos alapjogok és a polgári jog kapcsolata körül kialakult elméleti vita kapcsán azt az álláspontot követi, hogy a polgári jogi személyiségvédelem köre nem azonos az alapjogok katalógusával. Kétségtelen, hogy bizonyos alapjogok (például az élethez, a testi épséghez, az egészséghez fűződő jogok) megsértése a személyiségi jogok magánjogi védelme körében is szankcionálható, de ezeknél is eltérőek az érvényesítésüket szolgáló jogi eszközök. Ennek megfelelően a Ptk. el kívánja kerülni, hogy az alkotmányos szabadságok, a nemzetközi egyezményekbe foglalt emberi jogok közül azokat is a magánjogi kódex tartalmazza, amelyeknek érvényesülését az államnak közjogi eszközzel kell biztosítania, s amelyeknek megvalósítására a polgári jogi eszközök egyáltalán nem vagy csak kevésbé alkalmasak.

[23] A Ptk. a 2:43. § *a)–g)* pontjaiban nevesít egyes személyiségi jogokat, amelyek között vannak olyanok is, amelyeket az Alaptörvény alapjognak minősít. Ebből a szabályozásból következően azoknak az alapjogi sérelmeknek az orvoslását, amelyeket a Ptk., illetve az azon alapuló bírói gyakorlat személyiségi jogként ismer el, személyiségi jogi perben lehet érvényesíteni annak ellenére, hogy az alapjogok – szemben a személyiségi jogok magánjogi jellegével – az állammal szemben fennálló igények és mint ilyenek, a közjog területére tartozó jogosultságok. A Ptk. által nevesített, így minden kétséget kizáróan személyiségi jogi perben érvényesíthető alapjogok például a személyes szabadsághoz-, magánélet védelméhez-, az egyenlő bánásmódhoz való jog.

[24] Az Alaptörvény ismertetett rendelkezéseivel összhangban a Ptk. 2:42. §-a tartalmazza a személyiségi jogok általános védelmét. Az (1) bekezdése kimondja: Mindenkinek joga van ahhoz, hogy törvény és mások jogainak korlátai között személyiségét, így különösen a magán- és családi élet, az otthon, a másokkal való – bármilyen módon, illetve eszközzel történő – kapcsolattartás és a jóhírnév tiszteletben tartásához való jogát szabadon érvényesíthesse, és hogy abban őt senki ne gátolja. A (2) bekezdése pedig generálklauzulaként rögzíti, hogy az emberi méltóságot és az abból fakadó személyiségi jogokat mindenki köteles tiszteletben tartani.

[25] A Ptk. két elemből felépítve fogalmazza meg a személyiségi jogi generálklauzulát: a Ptk. 2:41. § (1) bekezdése a személyiségi jogok védelmének jogosulti oldalát, a (2) bekezdés a passzív, kötelezetti oldal szerepét írja körül. E szabályozásából következően a Ptk. általános jelleggel védi a személyiségi jogokat és mindenkit arra kötelez, hogy annak megsértésétől tartózkodjon. A személyiségi jogok szerkezete abszolút szerkezetű jogviszony, amely valamely személyiségi jog konkrét megsértése folytán válik relatív jogviszonnyá a jogsértéstől tartózkodni köteles jogsértő és a sérelmet szenvedett fél között.

[26] A személyiségvédelem eszközei felróhatóságtól független (objektív), illetve felróhatóságtól függő (szubjektív) szankciók, amelyek alkalmazása a jogsértés ténye alapján követelhető. A jogsértés alatt nem a hátrányt, a személyiségi jogi sérelmet, hanem – mivel egy magatartás szankcionálása szükségszerűen megköveteli a jogellenességet – azt a jogellenes magatartást kell érteni, amellyel okozati összefüggésben a személyiségi jogsérelem bekövetkezett.

[27] A Ptk. a személyiségi jogok általános védelmének szabályai között – a szerződésen kívül okozott kárért való felelősség általános szabályaival (6:520. §) ellentétben – kifejezetten nem tartalmazza azt, hogy mi nem minősül jogsértésnek. Az azonban, hogy a személyiségi jogok érvényesülése nem korlátlan, a Ptk. 2:42. § (1) bekezdéséből következik: a személyiség szabad érvényesítése törvény és mások jogainak korlátai között valósul meg. A személyiség kibontakozásának gátat szabhat törvény, emellett a személyiség szabad érvényesítése az abszolút szerkezetű jogviszony ellenére sem járhat más személyek jogainak és jogos érdekeinek sérelmével. Ez összhangban van az Alaptörvény I. cikk (3) bekezdésének rendelkezéseivel, miszerint az alapvető jogokra és kötelezettségekre vonatkozó szabályokat törvény állapíthatja meg; továbbá alapvető jog más alapvető jog érvényesülése vagy valamely alkotmányos érték védelme érdekében, a feltétlenül szükséges mértékben, az elérni kívánt céllal arányosan, az alapvető jog lényeges tartalmának tiszteletben tartásával korlátozható.

[28] Ebből az következik, hogy a Ptk. 2:42. § (1) és (3) bekezdése alapján nem sért személyiségi jogot a magatartás, ha 1.) azt törvény kifejezetten megengedi; 2.) mások jogainak érvényesülése indokolja a személyiségi jog korlátozását; továbbá 3.) ahhoz az érintett hozzájárult.

[29] A jogszerűen, vagyis a közjogi és eljárásjogi szabályoknak megfelelően megalakított és a jogszerűen, azaz a törvény felhatalmazása alapján eljáró bíróság határozata – többletténnyállási elem hiányában – nem valósíthat meg személyiségi jogsértést akkor sem, ha a határozat korlátozza a személyiségi jogot. Például az Eütv. X. Fejezetének szabályai szerint elrendelt sürgősségi és kötelező gyógykezelés az érintett személyes szabadságát – az Alaptörvény IV. cikk (1) bekezdése szerinti alapjogát, ami egyben a Ptk. 2:43. § *b)* pontjában nevesített személyiségi joga – szükségképpen korlátozza. Ezt azonban az Alaptörvény IV. cikk (2) bekezdésével összhangban a Ptk. 2:42. § (1) bekezdése kifejezetten lehetővé teszi azzal, hogy a személyiségi jog általános védelmét törvény korlátai között ismeri el. A személyi szabadságnak az Eütv.-ben szabályozott feltételek közötti jogszerű korlátozása ezért nem valósíthatja meg a személyiségi jogsértést.

[30] Szükségképpen a személyiségi jogsértés felróhatóságtól független szankcióinak alkalmazása és a sérelemdíj iránt előterjesztett kereset elutasítását eredményezi ezért az, ha az elsőfokú bíróság – a másodfokú bíróság által helybenhagyott vagy jogorvoslattal nem támadott – határozatával, vagy a másodfokú bíróság kérelmet elutasító elsőfokú határozatot megváltoztató határozatával korlátozza a fél valamely személyiségi jogát, és a fél ezt utóbb a személyiségi jogi perben sérelmezi.

[31] Az előzetes döntéshozatali indítvány alapjául szolgáló ügy az előbbi esettől annyiban tér el, hogy a fél személyes szabadságát az elsőfokú és fellebbezésre tekintet nélkül előzetesen végrehajtható döntés korlátozta, amit azonban a másodfokú bíróság megváltoztatott és elutasította a személyes szabadságot korlátozó intézkedés elrendelésére irányuló kérelmet. A kérdés – nem kizárólag a személyes szabadságot korlátozó, hanem valamennyi személyiségi jogot érintő ügyben – úgy merül fel: megvalósít-e személyiségi jogsértést önmagában az, hogy a másodfokú bíróság megváltoztatta a személyiségi jogot korlátozó elsőfokú határozatot és a személyiségi jogot érintő rendelkezés alkalmazására irányuló kérelmet elutasította.

[32] A kérdés eldöntésekor abból kell kiindulni, hogy az Alaptörvény XXVIII. cikk (7) bekezdése szerint mindenkinek joga van ahhoz, hogy jogorvoslattal éljen az olyan bírósági [...] döntés ellen, amely a jogát vagy jogos érdekét sérti. A jogorvoslathoz való jog az Alkotmánybíróság értelmezésében „... azt követeli meg a jogalkotótól, hogy a hatóságok vagy bíróságok érdemi, ügydöntő határozatai tekintetében tegye lehetővé a valamely más szervhez, vagy ugyanazon szervezeten belüli magasabb fórumhoz fordulás lehetőségét olyan döntés meghozataláért, amely képes a sérelmezett döntést felülvizsgálni, és a sérelem megállapítása esetén a döntésre visszaható módon a sérelmet orvosolni.” {35/2013. (XI. 22.) AB határozat, Indokolás [16]}.

[33] „A bíróság alkotmányos feladata a jogviták eldöntése, a jogsérelmek orvoslása, a bűncselekmények elkövetőinek megbüntetése, amely feladatokat az eljárási törvényeknek megfelelő rendben, az ott biztosított garanciák megtartásával kell az egyedi ügyben eljáró bírónak végeznie. A perjogokban biztosított jogorvoslathoz való jog, a többfokú eljárás […] olyan alkotmányos garancia, amely arra szolgál, hogy az igazságszolgáltatás megfelelően lássa el feladatát. […] A többfokú bírósági eljárást egységes egésznek kell tekinteni, amelynek a jogerős döntés meghozatalával van vége. […] A jogorvoslathoz való jog alapjogi jellegéből következően a vitatott első- vagy másodfokú döntés […] esetén ez […] szolgál arra, hogy az eljárás résztvevői között a jogviszonyok véglegesen és helyesen elrendeződjenek.” A jogerő előtt „elkövetett” bírói hibák nem szolgálhatnak kártérítés alapjául. {339/B/2003. AB határozat, Indokolás [3.4.], megerősítette a 3628/2012. (X. 4.) AB határozat, Indokolás [31] és 3154/2017. (VI. 21.) AB határozat, Indokolás [10]}. Az Alkotmánybíróságnak a többfokú bírósági eljárás ilyen tartalmú értelmezéséből az következik, hogy az elsőfokú eljárásban megvalósult sérelmek orvoslása a jogorvoslati rendszeren belül a másodfokú bíróság feladata.

[34] A bírói jogalkalmazás minden ügyben szükségessé teszi egyrészt az alkalmazandó jogszabályok értelmezését, másrészt az ügyben felmerült tények bizonyítottságának vizsgálatát. Mindkét bírói feladat mérlegelést, következésképpen előre meg nem határozható eredményű értékelést tesz szükségessé. A kiküszöbölhetetlen mérlegelési elem folytán – amely így a bírói ítélkezés immanens, a bíró személyétől elválaszthatatlan része – semmilyen szabállyal vagy intellektuális technikával nem szavatolható a mérlegelés helyessége. A bíró mérlegelését ráadásul befolyásolják a felek indítványai (amelyekhez kötve van), miként az is, hogy a jogon kívüli szakkérdésben a bíró más értékelésekre (elsősorban szakvéleményre) van utalva.

[35] A jogorvoslati eljárást folytató bíróság ehhez képest mindenképpen annyi többlet-információ birtokában van, hogy előtte a felek már a felülbírált határozatot vitatják, értékelik. Éppen ezek a körülmények indokolják a jogorvoslathoz való jog alkotmányi garantálását és az egyre többfokúvá váló jogorvoslati rendszert. Ha az elsőfokú (és mutatis mutandis a jogorvoslati eljárást folytató) bírótól vagy bírói tanácstól feltétlenül elvárható lenne a tökéletesen helyes döntés, akkor nem lenne szükség jogorvoslati eljárásokra.

[36] Az Alaptörvény és a jogszabályok ennek az elkerülhetetlen szubjektív mérlegelésnek az ismeretében telepítik a döntés kötelezettségét (és nem csak jogát) a bíróra. Ez pedig önmagában fogalmilag kizárja az esetleges bírói tévedés jogellenessé vagy jogsértővé minősítését. Ahhoz többlet-tényállás, elsősorban olyan tudatos vagy súlyosan gondatlan bírói magatartás szükséges, amely a döntést önkényessé teszi.

[37] Többlettényállási elem megvalósulásakor – kirívóan súlyos jogsértés esetén – a bírósági jogkörben okozott kárért való felelősség szabályai szerint kártérítés, személyiségi jogsértés bekövetkezésekor a felróhatóságtól független szankciók alkalmazása mellett sérelemdíj igényelhető. Közhatalmi jogviszonyban bekövetkezett személyiségi jogi sérelemre hivatkozás esetén azt kell vizsgálni, hogy az adott közjogi norma a sérelmezett magatartást megengedi-e, jogszerűnek tartja-e, és a magatartás csak akkor sérti a személyiségi jogot, ha a közhatalmi szerv egyértelműen, nyilvánvalóan jogellenesen, vagy az adott jogszabály által biztosított jogokkal súlyosan visszaélve jár el, és ez egyben az érintett személy személyiségének lényegét sérti.

[38] Önmagában az, hogy a másodfokú bíróság az elsőfokú bíróságnak az irányadó anyagi és eljárásjogi szabályok alapján, a bizonyítékok saját belátása szerinti értékelésével meghozott döntésétől eltérő tartalmú döntésre jutott, nem jelentheti azt, hogy az elsőfokú bíróság személyiségi jogi jogsértést valósított meg. Jogszabály felhatalmazásán vagy még inkább annak előírásán alapuló jogszerű magatartás nem lehet jogsértő, legfeljebb a jogszabály felhatalmazásán alapuló törvényes jogkorlátozás. Az elsőfokú bíróság döntése a későbbi felülbírálattól függetlenül ilyen, törvényen alapuló jogkorlátozás, amely ezért önmagában nem jogsértés és nem jogellenes.

[39] A jelen eljárásnak nem volt tárgya, de eltérő értelmezés arra vezethetne, hogy minden, valamelyik személyiségi jogot érintő, előzetesen végrehajthatóvá nyilvánított, de a másodfokú bíróság által megváltoztatott – és így utólagosan alaptalannak vagy törvénysértőnek minősült –, például lakás kiürítése, birtokháborítás megszüntetése, szülői felügyelet gyakorlásának rendezése, megelőző távoltartás elrendelése iránti ügyben hozott elsőfokú határozat esetén automatikusan alkalmazhatóak lennének a személyiségi jogok megsértésének szankciói.

[40] Ez az értelmezés irányadó nemcsak a másodfokú bíróság által megváltoztatott elsőfokú határozatokra, hanem minden lehetséges jogorvoslati eljárásban hozott döntésre.

[41] A Kúria Pfv.20.953/2021/4. számú határozata ezzel ellentétes, ezért a továbbiakban nem hivatkozható kötelező erejűként.

V.

[42] A fentiekre figyelemmel a Jogegységi Panasz Tanács a Bszi. 24. § (1) bekezdés *c)* pontja, a 25. §-a, a 32. § (1) bekezdés *a)* pontja, a 34. §-a, továbbá a 40. § (1) és (2) bekezdése alapján, a bíróságok jogalkalmazása egységének biztosítása érdekében [Alaptörvény 25. cikk (3) bekezdés] a rendelkező részben foglaltak szerint határozott.

[43] A Jogegységi Panasz Tanács határozatát a Bszi. 42. § (1) bekezdése szerint a Magyar Közlönyben, a Bírósági Határozatok Gyűjteményében, a bíróságok központi internetes honlapján és a Kúria honlapján közzéteszi. A jogegységi határozat a bíróságokra a Magyar Közlönyben történő közzététel időpontjától kötelező.

Budapest, 2024. március 11.

Dr. Varga Zs. András s.k. a tanács elnöke,
Nyírőné dr. Kiss Ildikó s.k. előadó bíró,
Böszörményiné dr. Kovács Katalin s.k. bíró,
Dr. Balogh Zsolt Péter s.k. bíró,
Dr. Bartkó Levente s.k. bíró,
Dr. Csák Zsolt s.k. bíró,
Dr. Cseh Attila s.k. bíró,
Dr. Darák Péter s.k. bíró,
Dr. Domonyai Alexa s.k. bíró,
Dr. Döme Attila s.k. bíró,
Dr. Dzsula Marianna s.k. bíró,
Dr. Farkas Attila s.k. bíró,
Dr. Hajnal Péter s.k. bíró,
Dr. Harangozó Attila s.k. bíró,
Dr. Kovács András s.k. bíró,
Dr. Kurucz Krisztina s.k. bíró,
Dr. Sperka Kálmán s.k. bíró,
Dr. Tánczos Rita s.k. bíró

Dr. Döme Attila bíró többségi határozattól eltérő álláspontja

I.

[44] A Kúria előtt Pfv.20.650/2022. lajstromszámon folyamatban lévő felülvizsgálati eljárásban eljáró tanács a Bszi. 32. § (1) bekezdésének *b)* pontja alapján terjesztett elő előzetes döntéshozatali indítványt, mert jogkérdésben el kíván térni a Kúria Pfv.20.953/2021/4. számú határozatától (a továbbiakban: indítvány alapjául szolgáló határozat). Az indítvány elbírálásának eredményeként a Kúria Jogegységi Panasz Tanácsa úgy határozott, hogy a bíróság – jogorvoslat eredményeként megváltoztatott, hatályon kívül helyezett vagy megsemmisített – személyiségi jogot érintő, illetve azt korlátozó döntése önmagában nem valósít meg személyiségi jogsértést. Ilyen tartalmú jogkérdésben nem kell és nem lehet eltérni az indítvány alapjául szolgáló határozattól, mert az nem tartalmaz ezzel ellentétes állásfoglalást. Az indítvány alapjául szolgáló határozat csak abban a jogkérdésben foglalt állást, hogy ha az elsőfokú bíróság pszichiátriai gyógykezelésre kötelező határozatának végrehajtása folyamán vagy azt követően a másodfokú bíróság a kötelező gyógykezelésre irányuló kérelmet elutasítva az elsőfokú bírósági határozatot azért változtatja meg, mert a kötelező gyógykezelés elrendelésének nem volt törvényes alapja, akkor ez önmagában megalapozza a személyes szabadság mint személyiségi jog megsértésének a bírósági megállapítását. Ezen az esetkörön kívüli, a személyiség szabad érvényesíthetőségét [Ptk. 2:42. § (1) bekezdés] jelentő védett életszférák (az egyén fizikai-biológiai léte, szabadsága és magánautonómiája, lelki élete), a megsértésük joghatásaiban és szankcionálhatóságában is különböző nevesített (Ptk. 2:43. §) és nevesítetlen személyiségi jogok a jogegységi határozatban foglalt iránymutatás szempontjából sem tekinthetőek egylényegűnek. (Ennek bővebb elemzése az eltérő álláspont ismertetése körében terjedelmi okokból nem lehetséges.)

[45] Ezért a határozat első mondatával – bár egyes személyiségi jogsértések vonatkozásában helytálló – annak általánosító jellege miatt sem értek egyet, az indítvány alapjául szolgáló határozatra vonatkoztatható vetületében pedig sem a döntéssel, sem annak indokolásával nem értek egyet.

II.

[46] A Ptk. 2:43. § *b)* pontjának első fordulata alapján a személyes szabadság védett személyiségi jog. Ahogy az indokolás [21] bekezdésében is áll: ez a személyiségi jog alkotmányosan csak törvényben meghatározott okokból és törvényben meghatározott eljárás alapján korlátozható. Ekként helyes az indokolás [29] bekezdésének utolsó mondata is, amely szerint a személyes szabadságnak az Eütv.-ben szabályozott feltételek közötti jogszerű korlátozása nem valósít meg személyiségi jogsértést. Ebből viszont az is következik, hogy az Eütv.-ben szabályozott feltételeknek nem megfelelő, ekként jogszerűtlen korlátozás elvileg sérthet személyiségi jogot. Nem törvényben meghatározott ok az, ami sérti a törvényt. A törvényi korlátokon kívül esik a törvényre hivatkozó, de azt helytelenül alkalmazó magatartás.

[47] Az indokolás [34]–[36] bekezdései értelmében (1) a bírói jogalkalmazás mind az alkalmazandó jogszabályok értelmezését, mind a releváns tények bizonyítottságának vizsgálatát illetően előre meg nem határozható eredményű értékelést tesz szükségessé; (2) az Alaptörvény és a jogszabályok ennek az elkerülhetetlen szubjektív mérlegelésnek az ismeretében telepítik a döntés kötelezettségét a bíróra; (3) ez pedig önmagában, fogalmilag kizárja az esetleges bírói tévedés jogellenessé vagy jogsértővé minősítését. E gondolatrendszer első két eleméből azonban nem következik a harmadik. A jogalkalmazói tevékenység a szubjektivitásának fokától függetlenül jogszabálysértő, ha a jogszabályt nem rendeltetésszerűen, azaz a jogszabályban írt feltételek fennállása esetén és az ott írt módon alkalmazza. A határozat lényegét adó megállapítás, nevezetesen, hogy a bírói tévedés a jogalkalmazói tevékenység szükségszerű szubjektivitása (előre meg nem határozható eredménye) miatt nem minősülhet jogellenesnek vagy jogsértőnek, ellentmond a Pp. rendelkezéseinek is. A Pp. 371. § (1) bekezdésének *d)* pontja alapján a fellebbezés kötelező tartalmi eleme az elsőfokon eljárt bíróság által elkövetett anyagi vagy eljárási jogszabálysértés megjelölése (kivéve, ha a felülbírálati jogkör gyakorlásának nem feltétele a jogszabálysértés). Főszabály szerint az elsőfokú bírósági határozattal megvalósított jogszabálysértésre alapítható fellebbezés. A Pp. 369. § (3) bekezdésének *d)* pontja alapján a másodfokú bíróság az anyagi jogi felülbírálat során (a jogegységi határozattal érintett esetekben is erről van szó) csak az anyagi jogszabályok szerinti mérlegelési jogkörben hozott elsőfokú döntést mérlegelheti felül jogszabálysértés megállapítása nélkül. Anyagi jogi mérlegelési jogkörről akkor lehet szó, ha a jogszabály helyes alkalmazása mellett többféle döntés hozható, akkor nem, ha csak egyféle. Ez utóbbi esetekben (amelyek közé a jogegységi határozattal érintett esetek is tartoznak) az elsőfokú bírósági határozattól eltérő másodfokú határozat szükségképpen az elsőfokú bíróság által elkövetett jogszabálysértés korrekciója, amennyiben az lehetséges. A Pp.-nek ezek az idézett rendelkezései az Eütv. 201. §-ának (1) bekezdése alapján a kötelező pszichiátriai gyógykezelés elrendelésére irányuló eljárásban is megfelelően alkalmazandók. De az sem világos, hogy az az állítás, amely szerint az indokolásban írt okból fogalmilag kizárt a bírói tévedés jogellenessé, jogsértővé minősítése (ami vélhetőleg a bírósági eljárás fokától függetlenül kellene igaz legyen), hogyan egyeztethető össze a Pp. 406. §-ának (1) bekezdésével, amelynek alapján a jogerős ítélet vagy az ügy érdemében hozott jogerős végzés felülvizsgálatát csak jogszabálysértésre hivatkozással lehet kérni. A jogszabály megsértése ugyanis per definitionem jogsértő és jogellenes.

[48] Ha a bíróság érdemi döntése jogszabálysértő, annak végrehajtása pedig a személyes szabadság elvonását eredményezi, ez a – személyiségi jog integritásába való – behatás jogellenes, minthogy az alapjául szolgáló határozatnak nem volt törvényes alapja. Ez egyúttal a személyiségi jog sérelmét jelenti: a beavatkozás jogsértő. A bíróságnak nincs felhatalmazása a jogalkotótól törvénysértő eljárásra és törvénysértő döntések meghozatalára. Az a körülmény, hogy a törvénysértést eredményező bírói tévedés az ítélkezésnek az Alkotmánybíróság által is elismert természetes kockázata, még nem teszi a törvénysértő bírói aktust jogszerűvé. Ahogy az az indokolás [33] bekezdésében is szerepel: a jogorvoslathoz való jog, az eljárás többfokúsága és a rendkívüli perorvoslati rendszer adja a bírói tévedések kiküszöbölésének alkotmányos garanciáját. Nem vitatható az sem, hogy a többfokú bírósági eljárást egységes egésznek kell tekinteni, amelynek a jogerős döntés meghozatalával van vége. A jogerős döntéssel megtörténhet a felülbírált bírósági határozat jogszabálysértő voltának korrekciója. De a felsőbb bíróság nem tudja orvosolni még a jogszerű határozatának meghozatalával sem az azt megelőzően megvalósult olyan szabadságelvonást, aminek nem volt törvényi alapja.

[49] A kötelező pszichiátriai gyógykezelés elrendelése a polgári ügyekben eljáró bíróság által alkalmazott legsúlyosabb kényszerintézkedés, amely korlátozza a személyes szabadság és önrendelkezés Alaptörvényben és nemzetközi egyezményekben védett alapjogát, ezért alkalmazásának csak a törvényben meghatározott feltételek maradéktalan megvalósulása esetén van helye. A vizsgált esetekben a jogszabály helytelen alkalmazásával valósult meg a személyes szabadság korlátozása. Nem az történt, hogy a másodfokú bíróság jogszabálysértés megállapítása nélkül hozta meg a maga döntését, hanem az elsőfokú bíróság által elkövetett jogszabálysértést revideálta. Ezzel azonban nem tudta meg nem történtté tenni az érintett személy személyes szabadságának a másodfokú bírósági határozat meghozatala előtt már megvalósult korlátozását. Amely korlátozásnak a másodfokú bíróság megállapítása szerint jogszabályi alapja nem volt, az nem a törvény keretei között valósult meg.

III.

[50] A Ptk. 2:51. § (1) bekezdésének *a)* pontja szerint, akit személyiségi jogában megsértenek, a jogsértés ténye alapján – az elévülési időn belül – az eset körülményeihez képest követelheti a jogsértés megtörténtének bírósági megállapítását. Ez a szankció a törvényi rendelkezés címének megfelelően felróhatóságtól független, azaz a jogsértés felróhatóságára vagy annak hiányára tekintet nélkül alkalmazható (kérelem esetén: alkalmazandó). A Ptk. 2:51. §-ának (1) bekezdésében felsorolt szankciók felróhatóságtól függetlenül, a jogsértés ténye alapján követelhetők az eset körülményeihez képest. Jogsértés alatt azt a jogellenes magatartást kell érteni, amellyel okozati összefüggésben a személyiségi jogsérelem bekövetkezett. A személyiségi jogsértések felróhatóságtól független szankciói a jogalkalmazó szervek által megvalósított személyiségi jogsértések esetén is érvényesíthetőek. A személyiségi jogsértés megállapíthatóságának két feltétele van: (a) a személyiségi jog integritása sérült és (b) ez jogilag meg nem engedett külső behatás eredménye (a behatás szándékos vagy gondatlan volta, felróhatósága közömbös). E feltételek fennállása mellett a Ptk. 2:51. § (1) bekezdésének *a)* pontjára alapított kérelem teljesítését a bíróság kizárólag két esetben tagadhatja meg: (i) ha elévülési időn túl érvényesítik és van joghatályosan előterjesztett elévülési kifogás; (ii) amennyiben e tekintetben már ítélt dologról van szó, azaz korábban már megtörtént a jogsértés jogerős bírósági megállapítása. Minden más esetben teljesítenie kell a kérelmet.

[51] Helyesen utal az indokolás [35] bekezdése arra, hogy az elsőfokon eljáró bírótól vagy bírói tanácstól nem várható el feltétlenül a tökéletesen helyes döntés, és éppen ez fejeződik ki a jogorvoslati rendszerben. A mondat hangsúlyos eleme azonban az elvárhatóság. Az elvárhatóság polgári jogi értelemben a felróhatóság tartalmát adja meg. Az a magatartás, ami nem teljesíti az adott helyzetben elvárható követelményeket: felróható. A felróhatóságtól független személyiségvédelmi eszközök alkalmazása során viszont a bíróság nem lehet figyelemmel arra, hogy a sérelmet okozó magatartás felróható volt-e vagy sem, azaz megfelelt-e az elvárhatósági követelményeknek vagy sem.

IV.

[52] Tőkey Balázsnak és Vékás Lajosnak a Polgári Jog című folyóirat 2023/5–6. számában megjelent, Észrevétel a Kúria Jpe.III.60.015/2023. számú jogegységi panaszeljárásában feltett kérdéshez címet viselő cikkükben, amelyben a Ptk. vonatkozó rendelkezéseinek elemzésével és az EJEB több határozatára is utalva az indítványban megfogalmazott kérdésre azt a tudományos választ adták, hogy „ha az elsőfokú bíróság határozata alapján elrendelték és végrehajtották az érintett kötelező gyógykezelését, de a másodfokú bíróság jogszabálysértésre hivatkozva megváltoztatja az elsőfokú határozatot – megállapítva, hogy nem volt törvényes alapja a kötelező gyógykezelés elrendelésének –, akkor ez önmagában megalapozza a személyiségi jogsértés – személyes szabadság megsértése – megállapítását {[16] bekezdés}.

[53] Hivatkoznak az EJEB 999/19. számú, Aftanache kontra Románia ügyben 2020. május 26-án meghozott ítéletére, amelyben az EJEB abban az esetben is megállapította a panaszos személyes szabadságának sérelmét, amikor mindössze „csak” hat órát töltött akarata ellenére kórházban. Emlékeztetnek az EJEB 8225/78. számú, Ashingdane kontra Egyesült Királyság ügyben hozott ítéletre, amelyben még azt az esetet is szabadságelvonásnak minősítette az EJEB, amikor a pszichiátriai beteget a pszichiátriai intézmény nyitott részlegén helyezték el, ahonnan kíséret nélkül is elhagyhatta az intézményt.

[54] Rögzítik, hogy a bíróságok is marasztalhatóak a személyiségi jogok megsértése miatt, amint az egyértelműen következik a Ptk. 2:51. § (3) bekezdéséből, amely többek között azt határozza meg, hogy bírósági jogkörben eljáró személy által elkövetett személyiségi jogsértés miatt kit kell marasztalni, és a vonatkozó bírói gyakorlat szerint objektív szankció is alkalmazható a bírósággal szemben (BDT2008. 1861.).

[55] Álláspontjuk szerint a jogellenesség hiánya minősülhet olyan körülménynek, ami kizárja, hogy a személyiségi jogot érintő magatartás megvalósítása személyiségi jogsértésnek minősüljön. Ezzel összefüggésben rámutatnak arra, hogy nem állapítható meg a jogellenesség hiánya, ha a jogszabályok helytelen alkalmazása vezetett a kötelező gyógykezelés elrendeléséhez.

V.

[56] Dr. Hörcherné dr. Marosi Ildikó alkotmánybírónak az Alkotmánybíróság IV/1325/2022. számú határozatához fűzött párhuzamos indokolása szerint „a sürgősségi gyógykezelés is ’a szabadsághoz való jog rendkívüli súlyú, a beteg akaratától független korlátozása’ {3238/2022. (V. 18.) AB határozat, Indokolás [28]}. Ha tehát annak elrendelése törvénysértő vagy feltételei utólagosan nem igazolhatóak minden kétséget kizáróan, akkor az Alaptörvény IV. cikk (2) bekezdése szerinti személyi szabadság alaptörvény-ellenes korlátozása valósul meg...” {[79] bekezdés}. A párhuzamos indokolás folytatása nemhogy kétségbe vonná a személyiségi jogsértés megállapíthatóságának lehetőségét, hanem kifejezetten problematikusként értékeli, hogy ilyen esetben „a hatályos jogi környezetben csak személyiségi jogi per indítható, ám annak során sérelemdíj megállapítására csak kirívóan súlyos jogalkalmazási vagy jogértelmezési hiba esetén van mód” {[80] bekezdés}.

VI.

[57] A [39] bekezdésben a problémakört az előzetes végrehajthatóság tágabb horizontjába helyező gondolatokat sem tudom osztani.

[58] Általánosságban azért, mert egy jogszabály alkalmazása nem mellőzhető arra tekintettel, hogy a jogalkalmazó meglátása szerint az nem kívánatos következményeket vonhatna maga után. Ezt a jogalkotónak kell számításba vennie a jogszabály megalkotásakor.

[59] Konkrétan pedig: azt, hogy mikor kell egy elsőfokú bírósági határozatot fellebbezésre tekintet nélkül előzetesen végrehajthatóvá nyilvánítani, a Pp. 362. §-ának (1) bekezdése rögzíti: *a)* a tartásdíjban, járadékban és más hasonló célú időszakos szolgáltatásban marasztaló ítéletet, *b)* a birtokháborítás megszüntetésére kötelező ítéletet, *c)* az alperes által elismert követelésben marasztaló ítéletet, *d)* a közokiratban vagy teljes bizonyító erejű magánokiratban vállalt kötelezettségen alapuló pénzbeli marasztalást tartalmazó ítéletet, ha az annak alapjául szolgáló összes körülményt ilyen okirattal bizonyították, és *e)* a nem pénzbeli marasztalást tartalmazó ítéletet, ha a felperesnek a végrehajtás elhalasztásából aránytalanul súlyos vagy nehezen megállapítható kára származnék, és ha a felperes megfelelő biztosítékot nyújt. Ezeknek az esetköröknek a személyiségi jogokkal való kapcsolatát nem látom. Az *a)* és a *b)* pontok alá tartozó esetek alapvetően a tulajdonhoz való jog sérelmét eredményezhetik, ami nem személyiségi jog. A *b)* pont esetén felvetődhet még a magánlakáshoz való joggal való logikai összefüggés is, amennyiben az ítélet a magánlakást birtokba vevő magatartás megszüntetésére kötelezett. Ebben az esetben egy elvesztett birtokot visszaszerző magatartás megszüntetésére kötelezésről van szó. A Ptk. 5:6. § (2) bekezdése alapján azonban az elveszett birtok visszaszerzése érdekében önhatalommal akkor lehet fellépni, ha a más birtokvédelmi eszköz igénybevételével járó időveszteség a birtokvédelmet meghiúsítaná. Ez elképzelhető egy utcai tolvajlás esetén, de nem képzelhető el egy lakás birtoklásának kérdésében. A *c)* és a *d)* pontok kötelmi vonatkozásúak. Az *e)* pontba sorolható „egyebek” pedig csak kár veszélyére tekintettel és a felperes által nyújtott megfelelő biztosíték mellett jöhetnek szóba.

[60] Az előzetesen végrehajthatóvá nyilvánítás esetein kívül, tehát amikor nem a bíróság mondja ki az előzetes végrehajthatóságot [v. ö.: Pp. 363. § (1) bekezdés], hanem az ágazati anyagi jogi jogszabály – mint például a kötelező pszichiátriai gyógykezelés esetén az Eütv. 201. §-ának (9) bekezdése vagy megelőző távoltartás elrendelése esetén a 2009. évi LII. törvény 16. § (2a) bekezdésének első mondata –, már előfordulhat, hogy a jogszabálysértő elsőfokú bírósági határozat a másodfokú bíróság által nem reparálható személyiségi jogsérelmet okoz. Ezen esetek egyike ennek a jogegységi határozatnak a tárgya. A jogsértés tagadásának nem lehet még mellékes oka sem az, hogy különben szélesebb körben is el kellene ismerni a bekövetkezésének lehetőségét.

VII.

[61] Bár a jogegységi határozat indokolása nem érinti, az olvasói asszociációk lehetőségére tekintettel szükségesnek tartom még rögzíteni, hogy a jogegységi határozat által elvetett, a Kúria Pfv.20.953/2021/4. számú ítéletében a jogegységi határozatnál jóval szűkebb körben megfogalmazott jogalkalmazási elv eleve nem lenne átvihető a büntetőeljárás során jogszerűen alkalmazott, ám utóbb alaptalannak bizonyult és ezért a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény (a továbbiakban: Be.) 844. és köv. §-ai alapján kártalanításra jogosító szabadságelvonások, szabadságkorlátozások eseteire. A két esetkör között ugyanis a megfogalmazott kérdés tárgyát tekintve lényeges különbség mutatkozik.

[62] A Be. alapján elrendelt szabadságelvonások és szabadságkorlátozások alkalmazásának törvényi feltételei eltérnek a büntetőjogi felelősség, illetve a büntethetőség megállapításának feltételeitől. A kártalanításhoz való jogot megteremtő nyomozást megszüntető határozatában a nyomozó hatóság vagy az ügyészség, a terheltet felmentő, az eljárást megszüntető vagy a Be. 845. §-ában írt egyéb tartalmú határozatában a bíróság nem azt vizsgálja, hogy jogszerű volt-e az előzetes szabadságelvonás, szabadságkorlátozás. A kétféle döntés meghozatala során alkalmazandó jogszabályok nem azonosak, a vizsgálat tárgya nem azonos, az eljárást érdemben befejező határozat nem az előzetes szabadságelvonást, szabadságkorlátozást elrendelő határozat felülbírálata, nem mond semmit annak jogszerűségéről vagy jogszabálysértő voltáról.

[63] A Jogegységi Panasz Tanács előtt lévő ügytípusokban azonban a másodfokú bíróság a felülbírálati jogkörében azt mondta ki, hogy maga a szabadság korlátozása volt törvénysértő, a kényszergyógykezelés bíróság általi elrendelésének nem volt törvényes alapja. Azonos kérdésről azonos jogszabályok alkalmazásával döntött.

[64] Az Alaptörvény IV. cikk (4) bekezdése alapján két esetkör jogosít kártérítésre: „Akinek szabadságát alaptalanul vagy törvénysértően korlátozták, kárának megtérítésére jogosult”. A Be. CVIII. Fejezetének az a címe, hogy az Alaptalanul alkalmazott szabadságkorlátozásért járó kártalanítás. A bírói gyakorlat eddig is úgy fogalmazott, hogy a Be.-vel biztosított kártalanítás a jogszerűen alkalmazott, de utóbb alaptalannak bizonyult szabadságelvonásért jár. A most vizsgált esetekben viszont a szabadság korlátozása nem alaptalan, hanem törvénysértő. Ekként az Alaptörvény IV. cikk (4) bekezdésének másik esetkörébe vonható.

[65] Büntető ügyekben, ha felülvizsgálati eljárásban mentik fel a terheltet vagy ítélik enyhébb büntetésre úgy, hogy a már kitöltött szabadságvesztés-büntetése meghaladja jogszerű büntetésének mértékét, a terheltet a Be. 844. § (4) bekezdése alapján éppen úgy kártalanítás illeti meg, mint letartóztatás (korábban: előzetes letartóztatás) esetén az (1)–(3) bekezdés alapján. Van olyan eseti döntés, amely a jogszabálysértő módon eljárt büntetőbíróság terhére is megállapított személyiségi jogsértést a(z előzetes) letartóztatás körüli jogszabálysértés miatt (Kúria Pfv.20.205/2016/4. – BH2017. 116.). Az a körülmény, hogy ilyen esetben is kártalanítás illeti meg a terheltet és nem pénzbeli személyiségi jogi szankció (sérelemdíj), nem mond ellent a kifejtetteknek.

[66] Sérelemdíjra ugyanis egyfelől csak felróhatóság esetén támasztható igény, amely a mindennapi ítélkezés kockázati körébe eső bírói tévedés esetén nem állapítható meg, másfelől akkor is csak a bírósággal szemben támasztható. A kártalanítás viszont az államtól követelhető és a bíróság felróhatóságától függetlenül. A Be. ezt az esetet azért vonja a kártalanítás körébe, mert az állam felvállalja a pénzbeli kompenzációt, holott az személyiségi jogi alapon nem lenne érvényesíthető. Ugyanez kell megtörténjen a jogszabálysértően végrehajtott kötelező pszichiátriai gyógykezelések esetében is az Alkotmánybíróság IV/1325/2022. számú határozata alapján.

Budapest, 2024. március 19.

Dr. Döme Attila s.k. bíró

[67] A többségi határozattól eltérő álláspontho z csatlakozom.

Budapest, 2024. március 19.

Dr. Kovács András s.k. bíró

TARTALOMJEGYZÉK

2/2024. Jogegységi határozat (Jpe.III.60.015/2023/17.) ---- 1
a bíróság – jogorvoslat eredményeként megváltoztatott, hatályon kívül helyezett vagy megsemmisített – személyiségi jogot érintő, illetve azt korlátozó döntésének jogsértő jellegéről ---- 1
Indokolás ---- 1
I. ---- 1
II. ---- 4
III. ---- 5
IV. ---- 7
V. ---- 11
Dr. Döme Attila bíró többségi határozattól eltérő álláspontja ---- 12
I. ---- 12
II. ---- 12
III. ---- 14
IV. ---- 14
V. ---- 15
VI. ---- 15
VII. ---- 16